

A *Helyünk a világban* két kiadása (1946, 1984) és a magyar önismeret útját bemutató áttekintése (1985) nemcsak irodalomtörténeti összefoglaló igényét fejezi ki, hanem a magyarság problémáinak tágasabb megközelítését is.

Önelemző és önéletrajzi visszatekintéseiből úgy tudjuk, hogy első költői kísérleteit a kedvezőtlen kritikai fogadtatás egy időre megakasztotta. Pedig amikor költőként újra jelentkezett, valamennyi műfajának szemléleti azonosságát bizonyította. Értő kortársi kritikusan hamar felfigyeltek rá, hogy az ő bölcsessége és latin hangulata már modern, tépett és zaklatott. Az ő klasszikus szigete nem zárt, hanem utak hálója szövi össze a messzi földek városaival, s az olykor torz és riasztó idegenséggel. S van olyan méltatója, aki az örökkévalóság részének tekinti Keresztury sajátos dunántúli világát, s a kozmikus elkötelezettségre vezeti vissza a *hasznos akarát* szolgálatát is. S mindennek megfelelően Keresztury hexameterait és klasszikus formáit sem tekintik pusztán *külsőségek*nek. Éppen ezért emelik ki e formák egybeépülését a mai folyó beszéddel, a keserűbb, fájdalmasabb és harmóniatlanabb világképpel, valamint a közvetlenséggel. S az értő kortársi kritikusok végkövetkezése nem is lehet más, mint Keresztury Dezső és a nyugatos *harmadik nemzedék* rokonságának felismerése: mindkét költői világban egyszerre jelent meg az idill és a fenyegetettség, s a természet törvényszerű pusztulása mindkettőben a fölrémlő történelmi pusztulás szimbóluma.

Ez a világ- és irodalomszemlélet azonban szükségképpen kilép az irodalmi műfajokból. A tudós és a költő Keresztury tudatos nemzetnevelő is, s képeskönyvsorozataiban, valamint történelmi könyvtárainkat bemutató előadásaiban közvetlenül akar kapcsolatba lépni még az irodalom virtuális közönségével is, hogy művelődéstörténeti ismeretekkel tartalmasabbá tegye annak nemzeti és kulturális azonosságtudatát. Ezért egyik fő műfaja kétségtelen a tanárság, s szellemiségének történetéhez szervesen hozzátartoznak azok a fejezetek, amelyek az Eötvös Collegium igazgatójaként és a második világháború utáni koalíciós kormány kultuszminisztereként mutathatnák be.

A század nagy tanúja hát Keresztury Dezső, vagy a nemzet örlekeinek örököse? A klasszikus álmok álmodója, vagy a huszadik századi filozófiai költészet újjáteremtője? Egy értékes réteg, a dunántúli nemesség és lateinerség bensőséges emlékirója, vagy szaktudós, s érvényes bemutatója a német irodalomnak és elsüllyedt értékek textológus megmentője? Keresztury Dezső hosszú pályájának nagy eredménye, hogy életműve ezeket a *vagy-vagy*-okat és-ekkel cserélte fel. S irodalmi és életműfajainak változatosságát nemcsak feladatvállalásainak nemességé igazolja, hanem közös nevezőjük, a koherens szemlélet is.

Bodnár György

Az irodalomértés horizontjai

(Tudományos konferencia, Pécs 1994. április 21–22.)

Az irodalomtudomány önreflexiójának sürgető igénye nemcsak a konferencia alcímében nyert megfogalmazást (– *Párbeszéd irodalomtudományunk modern hagyományával* –), de az előadások java is az összegzés és számvetés igényével lépett fel, némelyikük a polemikus élt sem nélkülözötte.

A Janus Pannonius Tudományegyetem Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékének és az MTA Irodalomtudományi Intézetének szervezésében a Művészetek házában megrendezett konferencián az első napon egy szekcióban kilenc,

a másodikon két szekcióban tizenkilenc előadás hangzott el. Rohonyi Zoltán nyitóbeszéde után Szegedy-Maszák Mihály nagy anyagot felölélő előadásában görcső alá vette mindazokat a módosulásokat, melyek az irodalom összehasonlító vizsgálatának koncepciójában bekövetkeztek mind a kutatás tárgyának kijelölésében, mind a történetírás narratívájának s a hozzárendelt kánonnak funkcionálásában. A klasszikus német filozófia némely esztétikai kérdésének újrafelvételével Kulcsár Szabó Ernő már címében is alludáló előadása (*Hogyan és mivégre tanulmányozzuk az irodalomértelmezés hagyományát?*) azokra a válaszokra világított rá, melyek a történelem szubsztancializmusával, az esztétikai kontemplációval és a tetszőlegesség allegorizálásával szemben a kanti esztétikából és Schillernek az univerzálhistorikushoz címzett intéseiből nyerhetők. Bori Imre Németh László kodifikátori ténykedéséről beszélt, a délután egy más helyszínen az Egyetem díszdoktorává avatott Kibédi Varga Áron pedig a realizmusigényről mint különleges megértéshorizontról, áttekintésében a barokk hipotézistől Vattimo mozgás-felfogásáig jutva. Rohonyi Zoltán a tudományszak funkció- és struktúraváltásáról szólt, míg Thomka Beáta a metaforaelméletek egy lehetséges tipológiáját taglalta. Veres András sajtó- és művelődéspolitikai tapasztalataira támaszkodva boncolgatta szöveg és olvasó viszonyát. Cs. Gyimesi Éva a romániai monologikus intézményi, egyetemi hagyományról szóló előadásába sajnós fájdalommal aktuális intézkedések példáit is beleszőhette, a nap utolsó előadójaként Dobos István pedig arra reflektált, hogyan alakult az elmélet szerepének megítélése a magyar irodalomkritikában.

Az A-szekció ülése másnap Németh G. Béla előadásával kezdődött. Gazdag eszmetörténeti áttekintésének középpontjában az a kérdés állt, mi módon válik tárggyá századunk fontos irodalomkutatóinak munkásságában az irodalmi mű és annak kultúrkörnyezete. Az elméletíróknak a szociológiához való viszonya tárgyalása közben Németh G. Béla hangsúlyozta a létértelmező vonatkozás szükségességét. Bogoly József Ágoston a többféle eszmei áramlat összefüggésében kibontakozó pozitívizmus hozadékait mérlegelte, Tolcsvai Nagy Gábor pedig – a konferencia egyetlen nyelvész résztvevőjeként – a hazai stilisztikai hagyomány determináló tényezőiről, nyelvfelfogásáról, a sztenderdizációnak az irodalomszemléletre gyakorolt hatásáról, egy lehetséges korszerűbb stílusfelfogásról beszélt. Angyalosi Gergely a Roland Barthes *Racine*-könyve körüli francia akadémiai- és sajtóviták tanulságait ismertette, Kabdebó Lóránt a modernség második hullámának klasszicizáló eljárásairól adott elő. Bodnár György előadásának témája Fülep Lajos, Bányai Jánosénak Schöpfung Aladár és Lengyel Balázs volt. A B-szekció délelőtti ülésén nagy érdeklődés nyilvánult meg a dekonstrukció hazai képviselői iránt, itt tartott előadást ugyanis Odorics Ferenc a „poszthagyományról”, Orbán Jolán filozófia és irodalom dekonstrukció-átmeneteiről, Kovács Sándor a „posztmodern: olvasásról”. Később Fried István ismertette a magyar komparatistikának a két világháború közti alakulástörténetét, Bókay Antal mutatott rá a nyelv megszüntethetetlen retoricitására Joseph Conrad *The Heart of Darkness* című regényének példáján, Szili József pedig Simon Andornak, az elfeledett avantgárd költőnek igyekezett igazságot szolgáltatni verseit August Stramméival összehasonlítva.

A konferencia egy létező pluralitás képét mutatta. Hogy e sokféleség elvezet-e tényleges dialógusokhoz, az majd a szakmai nyilvánosság egyéb fórumain mutatkozik meg, az ülészak kérdései iránt érdeklődők mindenestre a reménybeli könyvformában történő kiadás előtt is találkoznak a dolgozatokkal az irodalmi folyóiratok lapjain.

Katona Gergely